

R

EL REPORTATGE

L'ordre social. Un dels quadres de castes que es van crear a l'Amèrica colonial i que representaven diferents mestissatges entre la població

JUSTO BARRANCO
 Madrid

L'anunci dilluns del ministre Ernest Urtsun a la comissió de Cultura del Congrés que vol "superar el marc colonial dels museus" ha causat un sisme en el marc de les guerres culturals que protagonitzen l'actualitat. Els portaveus de PP i Vox li van replicar que Espanya no havia tingut colònies i el representant del partit d'Abascal directament li va dir "hispanòfob". Si als països del nostre entorn s'han iniciat processos de devolució de peces producte del saqueig, a Espanya el debat va més enllà i per a alguns no hi va haver colònies perquè els virregnats van ser una altra cosa. Espanya, va tenir colònies?

La filòloga Elvira Roca Barea, autora del best-seller *Imperiofòbia* (Siruela), té clar que no. I asseynala que és una visió ahistòrica. "No podem considerar que tota expansió és colonialisme. L'expansió d'Atenes que es manifesta a la lliga de Delos, és colonialisme? Ho va ser la de les 13 colònies nord-americanes cap a l'Oest? Quan es produeix la dels regnes ibèrics al segle XV no havia estat concebuda aquella forma d'expansió vinculada a la revolució industrial que és el colonialisme. I jurídicament l'expansió espanyola és completament diferent", apunta. Sobre si eren règims equiparables, diu que prefereix anar a realitats objectives "coara que el creixement de les capitals virregnals va deixar Madrid convertir en un poble de mala mort manxec". I denuncia que s'ha "arrasat la història de totes les comunitats índies que van ser tan conqueridores o més, perquè els espanyols eren quatre, necessites 80.000 tonaques i tlaxcalteques per conquerir Tenochtitlán, però els esborrem de la història, eren cera en mans dels europeus. I no, van defensar els seus interessos".

D'una opinió propra és Guillermo Serés, director del Centre d'Estudis de l'Amèrica Colonial de l'Autònoma de Barcelona, que remarca que "si colònia és afany

Tenia colònies, Espanya?

El debat sobre la descolonització dels museus ha portat a posar en qüestió la naturalesa de l'Amèrica virregnal

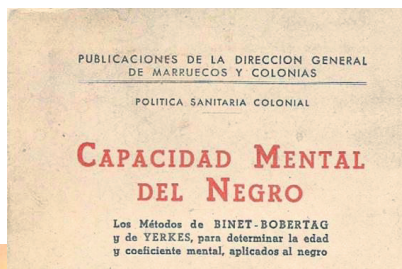
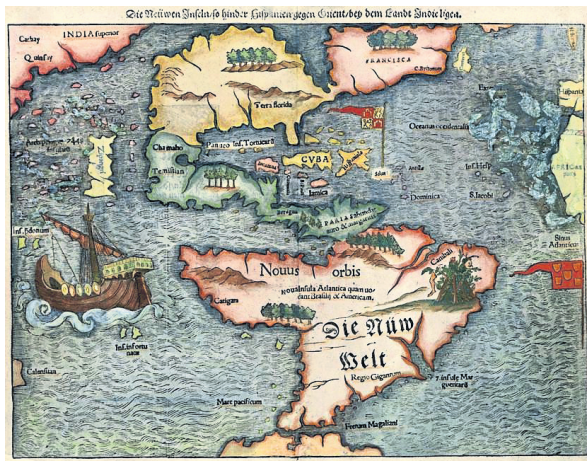
per hispanitzar un territori, sí, n'hi ha hagut, com en el seu moment es va romanitzar Espanya, però si colonial s'entén merament com a exhauriment, no. Es va portar la impremta, la religió, la cultura, no es va imposar mai una llengua. Hi va haver morts, explotació, sí, però també estaven abans sota dominació dels asteques. Es va dur allà el millor d'Europa, però tenim una llegenda negra creada per anglesos i alemanys”.

Un relat “que hi va haver una part dolenta, però la bona va ser més” que per a José Antonio Piqueras, catedràtic d'Història Contemporània a la Universitat Jaume I, parteix de l’“imaginari nacional que es construeix des del XVIII i que descausa a la missió històrica d'Espanya: descobrir, colonitzar, civilitzar un continent. I si el terme colonial l'assimiles amb explotació, el paper històric queda erosionat”.

Però, assegura, “esclar que va tenir colònies Espanya, el problema és que la qüestió es planteja en termes nominalistes. L'administració d'aquells territoris pot ser un virregnat, una governatura o una capitania general, però no són parts iguals de la Corona de Castella: són colònies d'assentament i extracció, les primeres i més grans economies extractives del món. Una economia basada en l'extracció de metalls amb formes coactives de treball per als indis sancionades per les lleis és el que sosté l'imperi des del segle XVI. Això, més el tràfic d'esclaus, només passa en el que després hem anomenat colònies. Al segle XVIII, ja en l'època borbònica, la documentació oficial parlarà de colònies directament”.

El catedràtic emèrit d'Història Contemporània a la Universitat Pompeu Fabra Josep Maria Fradera, autor d'*Antes del antiimperialismo* (Anagrama), subratlla en aquesta línia que “una cosa és la nomenclatura institucional, com els virregnats” i una altra “les estructures socials i econòmiques que fan que els imperis es mantinguin”. “La paraula colònies resulta incòmoda per a la tradició conservadora i catòlica espanyola. Diuen que teníem virregnats, no colònies, com si s'hagués anat a donar caritat als americans. Era un imperi de la mineria, de la plata, columna vertebral de l'imperi. Una estructura institucional fonamentada en el treball dels indis al servei dels espanyols, com al segle XIX els espanyols i catalans que van a Cuba viuen sobre el treball dels esclaus”.

El mexicà Mauricio Tenorio, professor d'Història a la Universitat de Chicago, autor de l'assaig *La historia en ruinas. El culto a los monumentos y a su destrucción* (Alianza) matisa que des de Carles V es van intentar construir institucions complexes com la dels virregnats per mantenir el poder i no se les tracta com a colònies sinó regnes de regne, “cosa que no vol dir que no hi ha extracció de metalls, explotació, ni que no s'estiguin matant indis”. “Ja cap al Carib o l'Àfrica Espanya té directament colònies que explota, va ser negrera. I una cosa és Ciutat de Mèxic i una altra les fronteres amb Amèrica del Nord, on va provar de matar indis i expandir-se, i molts dels que ho feien eren tlaxcalteques, purepetxes, súbdits de sa majestat austríaca. És difícil assumir la història com va ser, contradictòria i plena d'infàmia”. I somriu quan diu que estem entre les grans

Amèrica i Àfrica

A dalt, mapa d'Amèrica del segle XVI de Sebastian Münster i la portada de la publicació colonial 'Capacidad mental del negro', en ple franquisme; a l'esquerra, cartell de la direcció general del Marroc i colònies

“Van ser colònies d'assentament i extracció, les primeres i més grans economies extractives del món”

bondats civilitzadores que es van promoure abans i durant el franquisme i les lliçons d'història que dona cada dia el president Andrés Manuel López Obrador: “Als indígenes mexicans si els pregunta qui els ha de demanar perdó li diran que la nació mexicana, que es els va *chingar*”.

L'antropòleg Gustau Nerín, estudiós de Guinea Equatorial, apunta que “evidentment Espanya va tenir colònies: tenia fins i tot la Direcció General del Marroc i colònies. I Guinea Equatorial va funcionar amb una discriminació claríssima, amb legislació discriminatòria brutal, els guineans viuen en una part de la ciutat, els autobusos els separen, no poden prendre alcohol ni oli d'oliva, hi ha una legislació laboral diferent... Una població que arriba de fora i imposa els seus models. Colonialisme. També a Ifni, al Sà-

hara, al Marroc. Quan es discuteix si Espanya era colonialista hi ha un doble supremacisme, el de creure's superiors a les poblacions en les que intervenen i en el de creure's millors que la resta d'uropeus”.

L'assagista cubà Iván de la Nuez apunta més enllà. “Negar el colonialisme no sé quin sentit pot tenir, aquest debat està al cor de la construcció del pensament modern, el 1551 ja hi ha un debat entre Sepúlveda i Bartolomé de las Casas. És més honest dir que ens agrada el colonialisme i que pensem que és el moment culminant de la història d'Espanya. Davant això, hi ha també una tradició anticolonial al cor del pensament espanyol i de la cultura llatinoamericana i que es troba en la fundació de l'Occident modern. Una tradició que no van inventar els nord-americans als seus campus”. I conclou que avui els museus estan sotmesos a una discussió a tot Europa “perquè moltes peces van ser portades de manera espúria, però sobretot també perquè les nostres societats estan plenes d'immigrants de les excolònies que s'enfronten a un mirall estereotipat. I aquí tenim un problema que te a veure amb el present i el futur de les nostres societats”.